

Ferdinand D. Lessing; MOĞOLCA-TÜRKÇE SÖZLÜK (Çeviren: Günay Karaağaç) 2 Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2003, xxiii+1769 s.

Feyzi ERSOY*

Ülkemizde Altayistik ve Mongolistik üzerine özellikle son elli yıldır önemli çalışmalar yapılmaktadır. Başta Ahmet Temir, Osman Nedim Tuna, Talat Tekin, Tuncer Gülensoy ve Günay Karaağaç gibi isimlerin çalışmaları olmak üzere alanla ilgili başka muhtelif çalışmalar da göze çarpmaktadır.

Konuyla ilgili Türkiye’de yapılan son çalışmalardan biri de, Türk Dil Kurumu yayınları arasından Ekim 2003 tarihinde çıkan Ferdinand D. Lessing’in sözlüğüdür. Aslı Moğolca-İngilizce olan sözlük, Prof. Dr. Günay Karaağaç tarafından Türkçeye çevrilmiş ve araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Ferdinand D. Lessing’in sözlüğünün orijinali tek cilt ve 1226 sayfadır. İlk baskısı Kaliforniya’da 1960 yılında yapılan eserin, Günay Karaağaç tarafından Türkçeye çevrilen baskısı, 1995 tarihli dir. Eserin Türkçe tercümesi ise 2 cilt ve girişteki açıklamalarla birlikte 1769 sayfadan oluşmaktadır. Birinci cilt 933 sayfa olup, A-N harflerini içermektedir. İkinci cilt ise 935 sayfadan başlamakta olup O-C (Z) harflerini kapsamaktadır.

Eser, v-vi sayfalardaki Günay Karaağaç’ın “Sunuş”uyla başlamaktadır. Burada, Lessing’in sözlüğünün Moğolca sözlüklerin en geniş olma özelliği vurgulanmış ve bu sözlüğün daha sonra Gombojab Hangin tarafından hazırlanan “A Modern Mongolian-English Dictionary, Bloomington, 1986” adlı esere de kaynaklık ettiği belirtilmiştir. ‘Sunuş’ bölümünde yazar, eserin orijinalinde “Eklemeler ve Düzeltmeler” şeklinde yer alan bölümün sözlüğe dahil edildiğini ve böylece

---

* Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi.

okuyucunun ayrıca bu bölüme bakma külfetinden kurtarıldığını belirtmektedir. Yine bu bölümde, eserin orijinalinde madde başlarında yer alan kelimelerin eski Moğol harfli şekillerinin teknik zorluklar nedeniyle verilemediği kaydedilmektedir.

Karaağaç'ın Türkçeye çevirisi, vii. sayfadan itibaren başlamaktadır. vii-viii. sayfalar arasında 1972'de John Kruger'in düzeltilmiş yeni baskı için yazdığı ön söz bulunmaktadır. Burada sözlükle ilgili birtakım teknik bilgiler verilmekle beraber, 1961 yılında ölen Lessing'e, 1960'ta yayımlanan sözlüğün rağbet gürdüğünü ve yararlı olduğunu duymasının verdiği mutluluk da anlatılmıştır.

ix-xvi. sayfalar, sözlüğün yazarı Ferdinand D. Lessing tarafından kaleme alınan "Giriş" bölümüdür. Yazar, burada ilk olarak Moğolca Sözlük Projesinin tarihçesinden bahsetmiştir. Buna göre Moğol araştırmalarının babası Hollandalı bir akademisyen olan I.J.Schmidt (1779-1847)'tir. Onun yayımladığı çeşitli tercüme metinleri, grameri ve sözlüğünün yayın tarihi 1835'tir. Schmidt'ten sonra Polonyalı J.E.Kowalevski ile Goltunkiy'nin çalışmalarından bahsedilmiştir. Bu isimlerin adı geçen sahanın öncüleri oldukları belirtilmiştir. Lessing, yine bu bölümde 1942 yılında nasıl sözlük çalışmasına başladığını ve 18 yıl süren bu maceranın küçük bir hikâyesini anlatmıştır. Yazar bu süre içinde kendisine yardımcı olan herkese teşekkür etmektedir.

Lessing, sözlüğü hazırlarken Rusça, Japonca, Çince, Fransızca, Almanca ve İngilizce sözlüklerden faydalandığını belirtmektedir. Ayrıca, 'Altan Tobji' ve 'Erdeni Jin Tobci' (Sayan Secen) gibi bellibaşlı metinler ile ders kitapları, gazeteler ve dergiler gibi modern yayınlardan da faydalandığını söylemektedir. Sözlüğün sonuna oldukça teknik 'Budizm Terimleri ve Deyimleri' gibi bir bölümün de konulduğu anlatılmaktadır.

Lessing, bundan sonra sözlükle ilgili birtakım teknik bilgiler de vermiştir. Bu bilgiler, sözlüğü kullanan okuyuculara kolaylık sağlayacak bazı küçük açıklamalardan oluşmaktadır.

Karaağaç'ın çevirisinin xvii-xix. sayfalarında alfabe şeması, xx-xxi. sayfalarında ise "Seçme Bibliyografya" başlığı altında bazı temel kaynakların künyeleri verilmiştir. xxii-xxiii. sayfalarda da "Kısaltmalar" bölümü yer almaktadır.

Sözlük, eserin 1. sayfasından itibaren başlamaktadır. Madde başları, Kiril alfabesine göre sıralanmıştır. Kelimelerin eski Moğolca biçimleri Latin alfabesiyle ve koyu puntuyla verilmiştir. Eserin orijinalinde kelimelerin Eski Moğol alfabesiyle yazılışları da bulunmaktadır. Eski Moğolca kelimelerin yanına, kelimenin Modern Moğolcadaki şekli Kiril ve Latin harfleriyle gösterilmiştir. Sonrasında ise, kelimelerin önce türleri belirtilmiş, ardından da anlamları verilmiştir. Eserin orijinalindeki madde başlarının Eski Moğolcaya göre verilmesi, eserin Modern Moğolca için kullanımını zorlaştırmaktadır. Kelimelerin Modern Moğolca karşılıkları verilmiş olsa da Eski Moğolca şekilleri bilmeden kelimenin anlamını öğrenmek kullanıcı için problem oluşturmaktadır. Her ne kadar orijinal eserde bulunmasa da çeviri esere Modern Moğolca-Eski Moğolca bir dizinin eklenmesi mevcut sıkıntının giderilmesini sağlayabilirdi.

Sözlükte kaç madde başı bulunduğu belirtilmemiştir. Bizim kendi hesabımıza göre madde başı olarak yalnızca “a” maddesinde 1286 kelime mevcuttur. Madde içindeki örneklerle bu sayının oldukça artacağı açıktır. Sözlük, özellikle madde içi açıklamaların zenginliği ile dikkati çekmektedir.

Orijinal eserdeki “L” maddesi, sözlüğün çevirisinde bulunmamaktadır. Yine orijinal eserin “Kısaltmalar” bölümünde yer alan ve çeviri eserin de 84,85,89 ... gibi bazı sayfalarında geçen “AT” kısaltması da çeviri eserin “Kısaltmalar” bölümünde mevcut değildir. Kısaltmayla “Altan Tobji” kastedilmektedir.

Sözlükte kelime açıklamaları 1677. sayfada sona ermektedir. Ancak 1681-1751 sayfalar arasında yer alan “Budizm Terimleri ve Kavramları” bölümünde de yine Kiril alfabesi sırası kullanılarak bazı özel terimlerin anlamları verilmiştir. 1751-1769. sayfalar arasında yer alan “Moğol-Latin Dizini” ile sözlük sona ermektedir.

N.Poppe, K.Thomsen, A.Rona-Tas, Z.Gombocz, T.A.Sebeok ve Sir Gerard Clauson gibi ünlü araştırmacıların Mongolistik ve Altayistikle ilgili bazı makalelerini muhtelif zamanlarda Türkçeye çeviren ve bunları yayımlatan Prof. Dr. Günay Karaağaç, Ferdinand D. Lessing’in de Moğolca-İngilizce sözlüğünü Türkçeye çevirerek hem Türkoloji sahasına hem de Altayistik ve Mongolistik sahasına büyük bir hizmette bulunmuştur.

Sahayla ilgilenenler Ferdinand D. Lessing’e ve Prof. Dr. Günay Karaağaç’a teşekkür borçludur.